

وضعیت تغذیه با شیر مادر تا پایان دوسالگی و عوامل مؤثر بر آن از طریق سازه‌های مدل بزنف در شهر اصفهان ۱۳۸۸*

عبدالرحمان چرکزی^۱، سیده زینب میرآئیز^۲، آتنا رزاق نژاد^۳، حسین شهنازی^۴، اکبر حسن‌زاده^۵، محمد تقی بادله^۵

چکیده

مقدمه: تغذیه با شیر مادر تابع شرایط اجتماعی و فرهنگی جوامع است. مدل بزنف یکی از مدل‌های جامع مطالعه رفتار به خصوص در کشورها در حال توسعه می‌باشد. مطالعه حاضر با هدف بررسی وضعیت تغذیه با شیر مادر تا پایان دوسالگی و عوامل مؤثر بر آن از طریق سازه‌های مدل بزنف انجام گرفت.

روش‌ها: پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی از نوع مقطعی می‌باشد. تعداد ۴۰۶ مادر دارای کودک ۶ الی ۲۴ ماهه به طور نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. اطلاعات با پرسش‌نامه‌ای مشتمل بر ۵ بخش براساس سازه‌های مدل بزنف به همراه اطلاعات دموگرافیک جمع‌آوری گردید. و از طریق نرم‌افزار آماری SPSS^{۱۸} و با استفاده از آزمون‌های کای اسکور و آنالیز واریانس تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: شیوع تغذیه با شیر مادر ۳۵۱ نفر (۸۶/۴ درصد) بود. سیصد و سی سه نفر (۸۲ درصد) دارای آگاهی خوب بودند. بین سطح آگاهی و رفتار شیردهی مادران ارتباط معنی‌داری وجود داشت ($P < ۰/۰۵$). دویست و هشتاد و پنج نفر (۷۰/۲ درصد) دارای نگرش مطلوب و خیلی مطلوبی بودند. بین نگرش و رفتار شیردهی مادران ارتباط آماری معنی‌دار یافت نشد ($P > ۰/۰۵$). بین هنجارهای انتزاعی همسر، مادر و مادرشوهر با رفتار شیردهی مادران ارتباط آماری معنی‌دار وجود داشت ($P < ۰/۰۵$) ولی در مورد عوامل قادرساز این ارتباط یافت نشد ($P > ۰/۰۵$). همچنین بین نوع تغذیه شیرخوار و متغیرهای نوع زایمان، تعداد فرزندان و سن مادران ارتباطی مشاهده نشد ($P > ۰/۰۵$).

نتیجه‌گیری: علاوه بر وجود آگاهی و اطلاعات مادران شیرده، حمایت و تشویق همسر، مادر و مادر شوهر به عنوان هنجارهای انتزاعی در رفتار شیردهی مادران تاثیر مثبتی دارند و در برنامه‌های تغذیه با شیر مادر به نقش این عوامل توجه بیشتری باید مبذول شود.

واژه‌های کلیدی: تغذیه با شیر مادر، شیرخوار، مدل بزنف، عوامل قادرساز، هنجارهای انتزاعی.

نوع مقاله: تحقیقی

پدیرش مقاله: ۱۹/۳/۲۵

دریافت مقاله: ۱۹/۲/۲۳

* این مقاله حاصل طرح پژوهشی مصوب دانشگاه علوم پزشکی اصفهان به شماره ۲۸۸۱۶۷ می‌باشد.

۱- دانشجوی دکتری تخصصی آموزش بهداشت، گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران و گروه بهداشت عمومی، دانشکده پیراپزشکی و بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران (نویسنده مسؤل).

Email: rcharkazi@yahoo.com

۲- دانشجوی دوره کارشناسی، گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

۳- دانشجوی دکتری تخصصی آموزش بهداشت، گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

۴- کارشناس ارشد آمار زیستی، مربی، گروه آمار زیستی و اپیدمیولوژی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

۵- کارشناس ارشد زبان انگلیسی، مربی، گروه دروس عمومی، معاونت آموزشی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران.

مقدمه

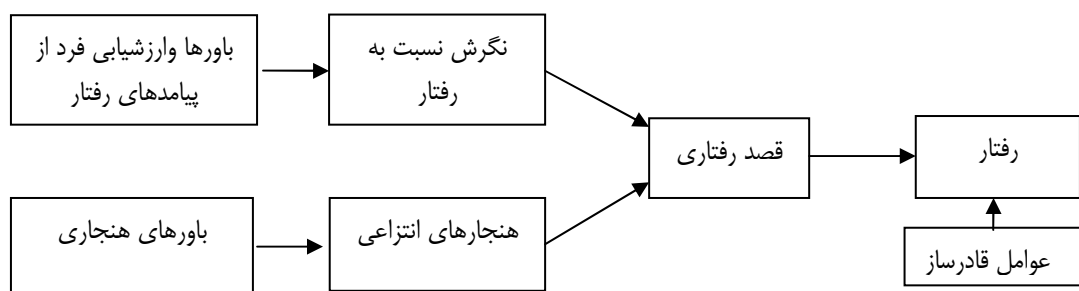
مؤثر هستند، به کار گرفته می‌شود.

بر طبق این مدل فرد زمانی دست به انجام یک رفتار جدید می‌زند که به این باور برسد که آن رفتار دارای فواید بهداشتی، اقتصادی و غیره باشد (باور فرد و ارزشیابی از پیامدهای رفتار). پس از آن، این ارزیابی باعث شکل‌گیری نگرش نسبت به رفتار در وی می‌شود (نگرش به رفتار). در موازات آن افراد مهمی که در زندگی فرد وجود دارند می‌توانند تصمیم فرد برای رفتار جدید را تحت تاثیر قرار دهند و به عنوان یک مانع یا یک تسهیل کننده در رفتار عمل کنند (هنجارهای انتزاعی). هنجارهای انتزاعی فرد نیز توسط باورهای هنجاری تعیین می‌شود به این معنی که رفتار جدید تا چه اندازه مورد تایید یا رد افراد مهم از نظر وی است. ترکیب نگرش نسبت به رفتار و هنجارهای انتزاعی باعث شکل‌گیری تصمیم فرد برای اتخاذ رفتار جدید می‌شوند (قصد رفتاری) ولی در این بین عواملی نظیر مهارت، پول، هزینه و غیره می‌توانند در تبدیل قصد رفتاری به رفتار مؤثر تبدیل شود، این عوامل باید از قبل وجود داشته باشند تا رفتار صورت گیرد (عوامل قادرساز) (شکل ۱).

این مدل علاوه بر فرد، به تاثیر خانواده، جامعه و سطوح ملی در شکل‌گیری رفتار تأکید می‌کند و برای حصول رفتار باید تغییرات آموزشی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در نظر گرفته شوند (۱۳، ۱۲).

تغذیه با شیر مادر دارای فواید زیادی برای شیرخوار و مادر است. میزان بیماری‌های گوارشی و تنفسی، آگزما، چاقی، عفونت گوش میانی و آلرژی‌ها در شیرخوارانی که با شیر مصنوعی تغذیه شده‌اند بیشتر است (۶-۱). همچنین مادرانی که فرزندان خود را با شیر مادر تغذیه نکرده‌اند در معرض خطر سرطان سینه و پوکی استخوان قرار می‌گیرند (۸، ۷). میزان تغذیه انحصاری با شیر مادر و ادامه آن در کشورها و فرهنگ‌های مختلف متفاوت می‌باشد. دامنه وسیعی از عوامل و فاکتورها در تصمیم مادر برای تغذیه نوزاد با شیر خود و ادامه آن تأثیرگذار است که به عوامل فرهنگی، اجتماعی، سیاست‌گذاری، رسانه‌ها، عوامل روانشناختی، در دسترس بودن خدمات بهداشتی و حمایت اجتماعی ارتباط دارد (۱۰، ۹). سازمان جهانی بهداشت تغذیه انحصاری با شیر مادر در ۶ ماه اول زندگی و ادامه آن تا ۲ سالگی را به همه کشورها توصیه کرده است (۱۱).

برای موفقیت در تغییر رفتار سالم، آموزش‌دهندگان سلامت باید از عوامل مؤثر بر شکل‌گیری یک رفتار آگاه باشند و تئوری‌ها به این فرآیند کمک می‌کنند. یکی از مدل‌های مورد استفاده جهت درک رفتار افراد مدل بزنف است که یک مدل جامع و کامل جهت مطالعه رفتار می‌باشد. این مدل به منظور مطالعه رفتار و برنامه‌ریزی جهت تغییر آن و تعیین عواملی که در تصمیم‌گیری افراد برای انجام رفتار

شکل ۱: شمایی از مدل بزنف

(سؤال) بود. پرسش‌های مربوط به آگاهی با سه گزینه (بلی، خیر، نمی‌دانم) تنظیم شد که برای جواب بلی نمره ۱ و برای جواب خیر و نمی‌دانم نمره صفر در نظر گرفته شد. پس از امتیازبندی آگاهی مادران به پنج گروه خیلی ضعیف، ضعیف، متوسط، خوب و خیلی خوب تقسیم‌بندی شدند. در مورد سؤالات مربوط به نگرش نیز با درجه‌بندی لیکرت (به طور کامل موافق، تا کامل مخالف) به ترتیب نمرات صفر تا ۴ داده شد و به عبارات معکوس نمره‌دهی معکوس داده شد. پس از امتیازبندی نگرش مادران به پنج گروه خیلی ضعیف، ضعیف، متوسط، خوب و خیلی خوب تقسیم‌بندی شد.

برای سنجش عوامل قادرساز نیز ۴ سؤال با جواب بلی و خیر تنظیم شد که به جواب بلی نمره ۱ و به جواب خیر نمره صفر داده شد و برای سنجش هنجارهای انتزاعی نیز در پرسش‌نامه از مادر خواسته شد که بین همسر، مادر، مادرشوهر، دوستان، کارکنان مرکز بهداشت و پزشک اشخاصی را که در رابطه با شیردهی برای او مهم هستند به ترتیب اولویت مشخص کند. روایی و پایایی این پرسش‌نامه در مطالعه شریفی‌راد و همکاران مورد تأیید قرار گرفته است (۱۶). داده‌های جمع‌آوری شده با نرم‌افزار آماري SPSS_{۱۸} و با استفاده از آزمون کای اسکوتر و ANOVA برای مقایسه متغیرها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها

در کل ۴۰۶ مادر دارای کودک ۲۴-۶ ماهه مورد بررسی قرار گرفتند. (میزان پاسخ دهی ۹۰/۲ درصد بود). میانگین و انحراف معیار سن مادران و تعداد فرزندان به ترتیب برابر با $۴/۷ \pm ۲۷/۷۹$ سال و $۰/۸۱ \pm ۱/۶۳$ فرزند بود. میانگین سنی شیرخواران برابر با $۵/۰۶ \pm ۱۲/۵۰$ ماه بود. ۴/۲ درصد مادران و ۴/۲ درصد از پدران این شیرخواران بی سواد بودند. ۲۱/۹ درصد مادران و ۲۹/۶ درصد پدران دارای تحصیلات زیردیپلم بودند در حالی که ۵۳/۲ درصد مادران و ۴۵/۲ درصد از پدران دارای دیپلم و ۲۰/۷ درصد مادران و ۲۱/۲ درصد پدران دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. ۹۴/۱ درصد مادران خانه‌دار و ۵/۹ درصد آنان شاغل بودند. نحوه زایمان ۳۵/۷

Bertini و همکاران نشان دادند که هنجارهای انتزاعی نظیر دیدگاه همسر، دوستان و پرسنل بهداشتی در شروع تغذیه با شیر مادر و ادامه آن مؤثر است (۱۴). نتایج مطالعات Brown و همکاران در انگلستان نشان داد که پذیرش تغذیه با شیرمادر بعنوان یک هنجار در جامعه و وجود حمایت اجتماعی از مادر در ادامه تغذیه با شیر مادر بسیار تعیین کننده هستند (۱۵). بررسی محققین نشان داد که مطالعه‌ای در مورد رفتار شیردهی بر اساس سازه‌های مدل بزنف در کشور ایران صورت نگرفته است، این پژوهش با هدف بررسی وضعیت تغذیه با شیر مادر تا پایان دوسالگی و عوامل مؤثر بر آن از طریق سازه‌های مدل بزنف انجام گرفت.

روش‌ها

پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی به صورت مقطعی می‌باشد. جامعه مورد پژوهش را ۴۵۰ نفر از مادران دارای کودک ۶ الی ۲۴ ماهه شهر اصفهان در سال ۱۳۸۸ تشکیل می‌دادند. نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای چند مرحله‌ای انجام گرفت، بعد از محاسبه تعداد خوشه‌ها به صورت تصادفی ۹ مرکز بهداشتی درمانی انتخاب شدند. حجم نمونه برای نسبت ۸۸ درصد با سطح اطمینان ۹۵ درصد و میزان دقت ۰/۰۳ برآورد گردید. معیار ورود به مطالعه شامل مادران با فرزند ۶ الی ۲۴ ماهه، دارای پرونده بهداشتی فعال در پایگاه بهداشتی و علاقه‌مند به شرکت در مطالعه بودند. جهت دستیابی به نمونه‌های مورد بررسی به پایگاه‌های منتخب مراجعه و آنانی که دارای پرونده بهداشتی فعال بودند از بین پرونده‌های موجود به صورت تصادفی انتخاب شدند. سپس از طریق تلفنی به آنان در مورد اهداف مطالعه توضیحاتی داده شد و جهت شرکت در مطالعه دعوت بعمل آمد. در صورت پذیرش روز و ساعت مصاحبه با توافق طرفین تعیین گردید و در موعد مقرر پرسش‌نامه جهت تکمیل در اختیار آنان گذاشته شد. این پرسش‌نامه مشتمل بر ۵ بخش شامل اطلاعات دموگرافیک (۸ سؤال) سؤالات مربوط به میزان آگاهی (۸ سؤال) سؤالات مربوط به نگرش (۹ سؤال) سؤالات مربوط به هنجارهای انتزاعی (۶ سؤال) و سؤالات مربوط به عوامل قادرساز (۶

مادرانی که از شیر مادر استفاده می‌کردند نسبت به دو گروه دیگر (شیرخشک و هر دو) دارای نمره نگرش و آگاهی بالاتری بودند که بر اساس آزمون آماری ANOVA برای نمره آگاهی از نظر آماری معنی‌دار بود ($F = 0/001$ و $P = 0/001$). ولی برای نگرش اگر چه میانگین نمره بالاتر بود، اما از نظر آماری معنی‌دار نبود ($F = 1/758$ و $P = 0/174$).

در ارتباط با سازه‌های عوامل قادرساز، پاسخ‌دهی مناسب کارکنان (۸۶/۲ درصد) و رسانه‌های جمعی (۷۷/۸ درصد) نسبت به سایر موارد بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است (جدول ۲).

آزمون آماری کای اسکور نشان داد بین عوامل قادرساز و نوع تغذیه شیرخوار ارتباط معنی‌دار آماری وجود ندارد ($P > 0/05$).

روشی که بیشتر مادران به وسیله آن طریقه‌ی صحیح شیردهی را آموزش دیده‌اند نمایش عملی بود (۳۷/۹ درصد) و بعد از آن نمایش فیلم و عکس هر کدام با ۱۰/۶ درصد فراوانی داشتند. همچنین ۴۰/۸ درصد مادران هم بیان داشتند که هیچ‌گونه آموزشی در این زمینه ندیده‌اند.

اولویت هنجارهای انتزاعی نیز برای مادران مورد بررسی به ترتیب مادر، همسر، کارکنان مرکز بهداشت، پزشک، مادرشوهر و دوستان بود که آزمون آماری ANOVA نشان داد که بین نوع تغذیه شیرخوار و هنجارهای انتزاعی همسر، مادر و مادر شوهر ارتباط آماری معنی‌داری وجود داشت ($P < 0/05$).

درصد زایمان طبیعی و ۶۴/۳ درصد از طریق سزارین بوده است. شیوع تغذیه با شیر مادر ۸۶/۴ درصد، شیرخشک ۶/۴ درصد و هر دو (شیرخشک به همراه شیر مادر) ۷/۲ درصد بود.

از نظر میزان آگاهی در مورد تغذیه با شیر مادر اکثر مادران (۸۲ درصد) در وضعیت مناسبی قرار داشتند (جدول ۱).

جدول ۱: توزیع فراوانی آگاهی و نگرش مادران مورد بررسی درباره تغذیه با شیر مادر در شهر اصفهان در سال ۱۳۸۸

متغیر	تعداد	درصد	
خیلی ضعیف	۵	۱/۲	آگاهی
ضعیف	۲۵	۶/۲	
متوسط	۴۳	۱۰/۶	
خوب	۱۸۳	۴۵/۱	
خیلی خوب	۱۵۰	۳۶/۹	
جمع	۴۰۶	۱۰۰	
خیلی ضعیف	۱	۰/۲	نگرش
ضعیف	۱۶	۴	
متوسط	۱۰۴	۲۵/۶	
خوب	۱۷۸	۴۳/۹	
خیلی خوب	۱۰۷	۲۶/۳	
جمع	۴۰۶	۱۰۰	

همچنین اکثر آنان (۷۰/۲ درصد) نگرش مطلوبی نسبت به تغذیه با شیر مادر داشتند.

جدول ۲: توزیع فراوانی عوامل قادرساز در رفتار تغذیه با شیر مادر در مادران مورد بررسی در شهر اصفهان در سال ۱۳۸۸

خیر		بلی		عوامل قادرساز
تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۳/۸	۵۶	۸۶/۲	۳۵۰	پاسخ‌دهی مناسب کارکنان
۲۲/۲	۹۰	۷۷/۸	۳۱۶	رسانه‌های جمعی
۴۸/۵	۱۹۷	۵۱/۵	۲۰۹	جزوات آموزشی
۴۹	۱۹۹	۵۱	۲۰۷	کلاس‌های آموزشی
۶۲/۸	۲۵۵	۳۷/۲	۱۵۱	امکان تماس تلفنی با مرکز بهداشتی

نگرش مادران نیز ۷۰/۲ درصد مادران دارای نگرش خیلی خوب و خوب بودند که بالا بودن آگاهی در بهبود عملکرد آنها تأثیر داشته است. در مورد نگرش اگرچه مادران دارای نگرش مطلوبتر دارای عملکرد بهتری بودند ولی این ارتباط معنی دار نبود. این نتایج با یافته‌های مطالعات علائی و همکاران (۱۸)، غفاری و همکاران (۱۹). همخوانی دارد ولی با مطالعه مصفا‌ی خمایی و همکاران در لاهیجان (۲۰). که مقادیر کمتر آگاهی و نگرش غیرمطلوبتری را درباره تغذیه با شیر مادر گزارش کردند، همخوانی ندارد. این تفاوت می‌تواند به زمینه‌های متفاوت فرهنگی، فاصله زمانی مطالعه فوق با مطالعه حاضر و استفاده از ابزار متفاوت در دو مطالعه مربوط باشد.

در این مطالعه بین هنجارهای انتزاعی مادر، همسر، مادرشوهر و رفتار شیردهی ارتباط معنی‌داری مشاهده شد. اما بین هنجارهای انتزاعی کارکنان مرکز بهداشت پزشکی ودوستان این ارتباط مشاهده نشد. که این موضوع نشان دهنده اهمیت افراد نزدیک مادر در رفتار شیردهی مادر است. می‌توان نتیجه گرفت زمانی که مشوقین از نزدیکان باشند یعنی افرادی که تجربیات خود را به مادر منتقل می‌کنند و حتی مادر مشاهده گر تجربیات آن‌ها است نگرش بهتری در تغذیه نمودن کودک با شیر مادر حاصل می‌شود پیشنهاد می‌گردد در آموزش فقط آموزش به مادر را نباید ملاک قرار داد بلکه آموزش به خانواده به خصوص همسر و کسانی که مادر با آن‌ها ارتباط نزدیک دارد نظیر مادر و مادرشوهر که ارتباط و تأثیرپذیری آنها بیشتر است باید جزء گروه آموزشی و مشاوره‌ای قرار گیرند. بررسی علائی و همکاران در تهران نشان داد که ۲۴ درصد موارد همسر و ۴۴ درصد خواهر و مادرخانم و یا همسر وی و در ۳۲ درصد موارد سایر افراد فامیل و دوستان و کادر درمانی مشوق شیردهی بوده‌اند (۱۸). در مطالعه‌ای در انگلستان حمایت همسر و پذیرش رفتار شیردهی به عنوان یک هنجار اجتماعی، حمایت از طرف دوستان و شرکت در کلاس‌های آموزشی قبل از زایمان و پیگیری و حمایت بعد از زایمان مهم‌ترین عوامل برای شروع

در میان شیرخوارانی که تداوم شیردهی با شیرمادر نداشتند "کمبود شیرمادر"، "گریه و نا آرامی کودک" و "سختی امر شیردهی" از شایع‌ترین علل ذکر شده توسط مادران بود. (جدول ۳).

جدول ۳: توزیع فراوانی علل قطع شیردهی در مادران مورد بررسی در شهر اصفهان در سال ۱۳۸۸

علت قطع شیردهی	تعداد	درصد
کمبود شیرمادر	۳۰	۶۳/۹
گریه و نا آرامی کودک	۵	۱۰/۶
سختی امر شیردهی	۵	۱۰/۶
بیماری کودک	۳	۶/۴
بیماری مادر	۳	۶/۴
توصیه پزشک معالج	۱	۲/۱
جمع	۴۷	۱۰۰

بر اساس آزمون آماری کای اسکوئر بین نوع زایمان، سطح تحصیلات مادر و شغل مادر با وضعیت تغذیه شیرخوار ارتباط معنی‌داری مشاهده نشد ($P > 0/05$). همچنین بر اساس آزمون آماری ANOVA بین سن مادر و تعداد فرزندان مادر با نوع تغذیه شیرخوار ارتباط آماری معنی‌دار مشاهده نشد ($P > 0/05$).

بحث

مدل بزنف عوامل مختلف مؤثر در اتخاذ یا عدم اتخاذ یک رفتار بهداشتی را مورد بررسی قرار می‌دهد. اهمیت این مدل بر این است که در برنامه‌ریزی و زمینه‌سازی تغییر و ثبات رفتار به باورها و نگرش‌های فرد از ارزشیابی نتایج حاصل از رفتار و انجام رفتار توسط فرد توجه دارد. در واقع به باورهای هنجاری و هنجارهای انتزاعی که منجر به تصمیم برای تغییر و استمرار رفتار مورد نظر می‌شود، همراه با عوامل قادر ساز توجه می‌شود (۱۷).

نتایج مطالعه حاضر حاکی از آن است که درخصوص میزان آگاهی مادران در مورد تغذیه با شیر مادر ۸۲ درصد مادران دارای آگاهی خیلی خوب و خوب بودند. در مورد نحوه

مثبت دارد (۱۶). در کل می‌توان چنین استنباط کرد که در مطالعه حاضر نقش هنجارهای انتزاعی در رفتار شیردهی بسیار پررنگ تر از عوامل قادرساز بوده است.

نتایج پژوهش نشان داد که شیوع تغذیه با شیر مادر در کودکان ۲۴-۶ ماهه شهر اصفهان ۸۶/۴ درصد بود. در این مطالعه بیشترین فراوانی علل قطع شیردهی به ترتیب کمبود شیر مادر، گریه و نا آرامی کودک، سختی امر شیردهی، بیماری کودک و بیماری مادر و توصیه پزشک معالج بود. در مطالعه خزاعی و همکاران در سال ۱۳۸۵ در بیرجند شایع‌ترین علل قطع شیردهی کمبود شیر مادر، فشار خون بالای مادر، بیماری و بستری کودک (۲۶). و در مطالعه قانلی محمدی و همکاران در سال ۱۳۸۰ در استان بوشهر مهم‌ترین علل قطع شیر مادر، شاغل بودن مادر، گریه و نا آرامی کودک و بیماری کودک (۲۷). و در مطالعه رستم نژاد و امانی در سال ۱۳۸۰ در اردبیل مهم‌ترین علت شروع زود هنگام تغذیه تکمیلی ناکافی بودن شیر مادر بیان شده است (۲۸). باتوجه به این که مهم‌ترین علت عدم تداوم تغذیه با شیر مادر در این مطالعات کمبود شیر مادر بیان شده و از آنجا که احساس کمبود شیر مادر به عوامل مختلفی همچون تجربه قبلی شیردهی، تأثیر اطرافیان، میزان آگاهی مادر، تحصیلات مادر، حمایت از مادر جهت شیردهی در ارتباط است به نظر می‌رسد باید توجه ویژه‌ای به آن شود. به نظر می‌رسد علاوه بر انجام مراقبت‌های دوران بارداری و آموزش مادر طی این دوران، آموزش مادر پس از زایمان و هنگام ترخیص از بیمارستان یا زایشگاه نیز می‌تواند مؤثر باشد (۲۹). در مطالعه Khory و همکاران نتایج نشان داد که مشاوره و آموزش مادران توسط ماما و پرستار در حین ترخیص از بیمارستان باعث تداوم شیردهی در مادران دارای طبقات پایین اجتماعی شده است (۳۰).

در مطالعه حاضر بین تغذیه با شیر مادر با نوع زایمان، وضعیت اشتغال مادر، سن و تعداد فرزندان زنده مادر رابطه معنی‌دار مشاهده نشد. نتایج مطالعات مختلف نشان داد که سن پایین به عنوان یکی از عوامل مؤثر در عدم تغذیه با شیر

و تداوم شیردهی بوده است (۱۴). انتظارات اجتماعی از عوامل مؤثر در تداوم شیردهی مادر است (۲۱، ۲۲) در مطالعه‌ای در انگلستان بدلیل تضاد بین انتظارات شخصی و هنجار اجتماعی باعث شده است که مادرانی که فرزندان خود را با شیر خود تغذیه می‌کنند دچار انزوای اجتماعی، جسمانی و هیجانی شوند. زیرا شیردهی مادر یک هنجار پذیرفته شده در قسمت اعظم آن جامعه نمی‌باشد (۲۳).

نتایج مطالعات Walburg و همکاران که شروع شیردهی و تداوم آن را در دو کشور آلمان و فرانسه مورد بررسی قرار داده بودند نشان داد اگرچه دو کشور از نظر اجتماعی - اقتصادی دارای هم‌گونی زیادی باهم هستند اما در کشور آلمان به دلیل سیاست‌گذاری، حمایت و پیگیری مناسب توسط پرسنل بهداشتی (ماما و پرستار) بعد از زایمان باعث شده است که شروع شیردهی و تداوم آن در قیاس با مادران فرانسوی به دلیل عدم برخورداری از سیستم حمایتی فوق بطور معنی‌داری بیشتر باشد (۲۴). تفاوت در هنجارهای انتزاعی مهم در امر شیردهی بین کشورهای توسعه یافته و کشور ما می‌تواند بدلیل ساختار متفاوت اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی باشد.

Sweet نیز در مطالعه خود نشان داد که حمایت همسران و نگرش مناسب آنان نسبت به تغذیه با شیر مادر در تداوم شیردهی نوزادان نارس مؤثر است (۲۵).

در رابطه با عوامل قادرساز نیز اگرچه درصد قابل توجه‌ای از مادران در کلاس‌های آموزشی در رابطه با شیردهی شرکت و از جزوات آموزشی استفاده کرده‌اند (۵۱ درصد) و یا از طریق تماس تلفنی با مرکز بهداشتی در تماس بوده‌اند (۸۶/۲ درصد) اما بین عوامل قادرساز و رفتار شیردهی مادران ارتباط معنی‌داری یافت نشد که این موضوع می‌تواند به کیفیت مشاوره و آموزش و ایجاد اعتماد در بین مددجویان مربوط باشد. همچنین ۴۰/۸ درصد مادران بیان داشته‌اند که در رابطه با طریقه صحیح شیردهی هیچ‌گونه آموزشی ندیده‌اند. در حالی که نتایج مطالعه شریفی‌راد و همکاران نشان داد آموزش و مداخله بر اساس سازه‌های مدل بزنف در دوران بارداری در رفتار شیردهی مادران بطور معنی‌داری تاثیر

تحقیقات مشابه و مکمل در سایر نقاط به عمل آید تا بتوان از کل این بررسی‌ها نتیجه بهتری بدست آورد.

نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد علاوه بر وجود آگاهی و اطلاعات مادران شیرده، حمایت و تشویق همسر، مادر و مادر شوهر بعنوان هنجارهای انتزاعی در رفتار شیردهی مادران تاثیر مثبتی دارد و در برنامه‌های تغذیه با شیر مادر به نقش این عوامل توجه بیشتری باید مبذول شود.

تشکر و قدردانی

از معاونت محترم تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی اصفهان که در انجام این طرح همکاری لازم را داشتند و همکاران محترم مراکز بهداشتی درمانی اصفهان که در گردآوری اطلاعات ما را یاری نمودند و مادران عزیزی که در مطالعه شرکت نمودند، تشکر و قدردانی به عمل می‌آید.

مادر و قطع زود هنگام تغذیه با شیر مادر است (۳۳، ۳۱). این عامل در مطالعه حاضر مشاهده نشد که این می‌تواند به دلیل برخورداری از حمایت‌های اجتماعی بیشتر در بین مادران مورد بررسی باشد. همچنین در مطالعاتی بین انجام سزارین و قطع شیردهی ارتباط معنی‌داری مشاهده شد که با مطالعه حاضر همخوانی ندارد (۳۴، ۳۵). نتایج مطالعه آینده‌نگر اختیاری و امامی در تهران نشان داد که میزان موفقیت در شیردهی کامل در گروه سزارین ۴۷ درصد و در گروه زایمان طبیعی برابر با ۷۰ درصد بود (۳۶).

از محدودیت‌های این مطالعه، عدم پاسخگویی ۹/۸ درصدی مادران مورد بررسی بود که ممکن است بر روی نتایج سوگرایی ایجاد کرده باشد. همچنین پایین بودن احتمالی ابزار پرسش‌نامه برای سنجش واقعی نگرش افراد مورد بررسی بود که با بدون نام بودن پرسش‌نامه‌ها تا اندازه‌ای کنترل گردید. به دلیل در دسترس نبودن نتایج مطالعات مربوط با عنوان تحقیق در مادران دارای شیرخوار بهتر است

References

1. Kramer MS, Kakuma R. The optimal duration of exclusive breastfeeding: a systematic review. *Adv Exp Med Biol* 2004; 554: 63-77.
2. Moore MM, Rifas-Shiman SL, Rich-Edwards JW, Kleinman KP, Camargo CA, Jr., Gold DR, et al. Perinatal predictors of atopic dermatitis occurring in the first six months of life *Pediatrics* 2004; 113(3 Pt 1): 468-74.
3. Harder T, Bergmann R, Kallischnigg G, Plagemann A. Duration of breastfeeding and risk of overweight: a meta-analysis *Am J Epidemiol* 2005; 162(5): 397-403.
4. Duncan B, Ey J, Holberg CJ, Wright AL, Martinez FD, Taussig LM. Exclusive breast-feeding for at least 4 months protects against otitis media *Pediatrics* 1993; 91(5): 867-72.
5. Fewtrell MS. The long-term benefits of having been breast-fed. *Paediatrics* 2004; 14(2): 97-103.
6. Mai XM, Becker AB, Sellers EA, Liem JJ, Kozyrskyj AL. The relationship of breast-feeding, overweight, and asthma in preadolescents *J Allergy Clin Immunol* 2007; 120(3): 551-6.
7. Breast cancer and breastfeeding: collaborative reanalysis of individual data from 47 epidemiological studies in 30 countries, including 50302 women with breast cancer and 96973 women without the disease *Lancet* 2002; 360(9328): 187-95.
8. Cumming RG, Klineberg RJ. Breastfeeding and other reproductive factors and the risk of hip fractures in elderly women *Int J Epidemiol* 1993; 22(4): 684-91.
9. Cooke M, Schmied V, Sheehan A. An exploration of the relationship between postnatal distress and maternal role attainment, breast feeding problems and breast feeding cessation in Australia *Midwifery* 2007; 23(1): 66-76.
10. Spiby H, McCormick F, Wallace L, Renfrew MJ, D'Souza L, Dyson L. A systematic review of education and evidence-based practice interventions with health professionals and breast feeding counsellors on duration of breast feeding *Midwifery* 2009; 25(1): 50-61.
11. WHO. Global strategy for infant and young child feeding. Geneva: World Health Organization, 2003.

12. Salehi M, Kimiagar SM, Shahbazi M, Mehrabi Y, Kolahi AA. Assessing the impact of nutrition education on growth indices of Iranian nomadic children: an application of a modified beliefs, attitudes, subjective-norms and enabling-factors model *Br J Nutr* 2004; 91(5): 779-87.
13. Hubley J. An action guide to health education and promotion. *Communicating Health*. Price: Macmillan Press, 2004.
14. Bertini G, Perugi S, Dani C, Pezzati M, Tronchin M, Rubaltelli FF. Maternal education and the incidence and duration of breast feeding: a prospective study *J Pediatr Gastroenterol Nutr* 2003; 37(4): 447-52.
15. Brown A, Raynor P, Lee M. Young mothers who choose to breast feed: the importance of being part of a supportive breast-feeding community *Midwifery* 2011; 27(1): 53-9.
16. Sharifirad GR, Golshiri P, Shahnazi H, Barati M, Hasanzadeh A, Charkazi AR, et al. The impact of educational program based on BASNEF model on breastfeeding. *Behavior of pregnant mothers in Arak*. *Arak Medical University Journal* 2010; 13(1): 63-70.
17. Hazavehei SMM, Asadi Z, Hassanzadeh A, Shekarchizadeh P. Comparing the Effect of Two Methods of Presenting Physical Education ? Course on the Attitudes and Practices of Female Students towards Regular Physical Activity in Isfahan University of Medical Sciences. *IJME* 2008; 8(1): 121-31.
18. Alaie N, Faghihzadeh S. Relationship of Mother Factors with Mothers' Attitude about Breast Feeding. *Daneshvar Medicine* April- May 2008; 15(74): 31-40.
19. Ghaffari V, Vahidshahi K, Parviniejad N, Ghavanch zade TM. Assessment of mothers' attitude toward exclusive breast feeding , Sari, 2007. *Journal of Jahrom Medical School* 2009; 7(1): 53-61.
20. Mosaffa H. Survey of the knowledge and attitude of mothers during one year after delivery about breast-feeding. *Journal of Guilan University of Medical Sciences* 2004; 13(51): 23-31.
21. Hauck YL, Irurita VF. Incompatible expectations: the dilemma of breastfeeding mothers *Health Care Women Int* 2003; 24(1): 62-78.
22. Hauck Y, Langton D, Coyle K. The path of determination: exploring the lived experience of breastfeeding difficulties *Breastfeed Rev* 2002; 10(2): 5-12.
23. Mahon-Daly P, Andrews GJ. Liminality and breastfeeding: women negotiating space and two bodies *Health Place* 2002; 8(2): 61-76.
24. Walburg V, Goehlich M, Conquet M, Callahan S, Scholmerich A, Chabrol H. Breast feeding initiation and duration: comparison of French and German mothers *Midwifery* 2010; 26(1): 109-15.
25. Sweet L, Darbyshire P. Fathers and breast feeding very-low-birthweight preterm babies *Midwifery* 2009; 25(5): 540-53.
26. Khazaei T, Madarshahian F, Hasanabadli M, Kianfar S. Barriers of Exclusive Breast Feeding and Related Factors in Formula-fed Infants in Birjand. *Quarterly Journal of Yasuj Faculty of Nursing And Midwifery* 2008; 3(1-2): 35-45.
27. Ghaed Mohammadi Z, Zafarmand MH, Heidari GhR, Anaraki A, Dehghan A. Determination of effective factors in breast-feeding continuity for infants less than 1 year old in urban area of Bushehr province. *Iranian South Medical Journal* 2004; 7(1): 79-87.
28. Rostamnagad M, Amani F. Unsuccessful Breast Feeding among Women in Ardabil: Probing the Reasons, 2000-2001. *Journal of Ardabil University of Medical Sciences& Health Services* 2004; 3(12): 31-5.
29. Wright A, Rice S, Wells S. Changing hospital practices to increase the duration of breastfeeding *Pediatrics* 1996; 97(5): 669-75.
30. Khoury AJ, Moazzem SW, Jarjoura CM, Carothers C, Hinton A. Breast-feeding initiation in low-income women: Role of attitudes, support, and perceived control *Womens Health Issues* 2005; 15(2): 64-72.
31. Persad MD, Mensinger JL. Maternal breastfeeding attitudes: association with breastfeeding intent and socio-demographics among urban primiparas *J Community Health* 2008; 33(2): 53-60.
32. Griffiths LJ, Tate AR, Dezateux C. The contribution of parental and community ethnicity to breastfeeding practices: evidence from the Millennium Cohort Study *Int J Epidemiol* 2005; 34(6): 1378-86.
33. Taveras EM, Scanlon KS, Birch L, Rifas-Shiman SL, Rich-Edwards JW, Gillman MW. Association of breastfeeding with maternal control of infant feeding at age 1 year *Pediatrics* 2004; 114(5): e577-83.
34. Rowe-Murray HJ, Fisher JR. Baby friendly hospital practices: cesarean section is a persistent barrier to early initiation of breastfeeding *Birth* 2002; 29(2): 124-31.
35. Sheehan D, Krueger P, Watt S, Sword W, Bridle B. The Ontario Mother and Infant Survey: breastfeeding outcomes *J Hum Lact* 2001; 17(3): 211-9.
36. Ekhtiari A, Emami P. Comparison of success rates in breastfeeding after vaginal delivery and cesarean section. *Journal of Islamic Azad University of Tehran* 2008; 18(1): 51-4.

Breast feeding status during the first two years of infants' life and its risk factors based on BASNEF model structures in Isfahan

Abdorahman Charkazi¹, Sayyede Zeynab Mir Aeiz², Atena Razzagh Nejad², Hossein Shahnazi³, Akbar Hasanzadeh⁴, Mohammad Taghi Badleh⁵

Abstract

Background: Breast feeding is subject to social and cultural conditions of societies. BASNEF model considered as one of the comprehensive models of behavior study, especially in developing countries. This study was performed to investigate the status of breast feeding during the first two years of infants' life and its risk factors through BASNEF model structures.

Methods: In this cross-sectional descriptive and analytical study, 406 mothers of 6-24 months old children were selected by multistage cluster sampling method. Data was collected using a questionnaire included five sections based on the BASNEF model structures. Demographic characteristics of studied population were recorded also.

Findings: The prevalence of breast feeding was 86.4% (351 mothers). 333 mothers (82%) had a good knowledge. There was significant relationship between knowledge and breastfeeding behavior of mothers ($P < 0.05$). 285 mothers (70.2%) had good and very good attitude in this regard. There was no significant relationship between attitude and breastfeeding behavior of mothers ($P < 0.05$). There was significant relationship between breastfeeding behavior of mothers and abstract norms of husbands, mother and mother in low ($P < 0.05$) but it had no significant relationship with capable factors ($P > 0.05$). It was no significant relationship between type of children nutrition and type of delivery, maternal age and number of children ($p > 0.05$).

Conclusion: In addition to knowledge and information of nursing mothers, supports and encouragement of husbands, mother and mother in low as abstract norms of behavior have a positive impact on breastfeeding behavior of mothers. It should be paid more attention to the role of mentioned factors in breast feeding programs.

Key words: Breastfeeding, Infant, Capable Factors, Abstract Norms, BASNEF Model

* This article was extracted from research project No 288167 by Isfahan University of Medical Sciences.

1- PhD. Student, Department of Health Education and Promotion, School of Health, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran (Corresponding Author)

Email: rcharkazi@yahoo.com

2- BSc. Student, Department of Health Education and Promotion, School of Health, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

3- PhD. Student, Department of Health Education and Promotion, School of Health, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

4- MSc., Instructor, Department of Biostatistics and Epidemiology, School of Health, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

5- MSc., Instructor, Department of Public Courses, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran.